

Když mají lidé svobodu volby, vyberou si špatně...

dárce

Lois Lowryová

argó

Lois Lowryová

dárce

αρχο

Z anglického originálu *The Giver* vydaného
nakladatelstvím Houghton Mifflin Harcourt roku 1993
přeložila Dominika Křesťanová.

Obálka © 2014 THE WEINSTEIN COMPANY

Grafická úprava a sazba Vojtěch Domlátil.

Odpovědná redaktorka Alena Pokorná.

Technická redaktorka Alexandra Švolíková.

Vydalo nakladatelství Argo,

Milíčova 13, 130 00 Praha 3,

argo@argo.cz, www.argo.cz,

roku 2014 jako svou 2421. publikaci.

Vytiskla tiskárna Protisk.

Vydání druhé.

ISBN 978-80-257-1316-7

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS

sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice

tel.: 226 519 383, fax: 226 519 387

e-mail: odbyt@kosmas.cz

www.firma.kosmas.cz

Knihy je možno pohodlně zakoupit

v internetovém knihkupectví www.kosmas.cz

*Pro všechny děti,
jimž svěřujeme budoucnost*

KAPITOLA 1

Byl skoro prosinec a Jonas začínal mít strach. Ne. Špatné slovo, opravil se v duchu. Strach je pocit, který člověku svírá žaludek a znamená, že se stane něco hrozného. Takový strach cítil před rokem, když se nad společenstvím dvakrát ukázalo neznámé letadlo. Viděl ho při obou přeletech. S přimhouřenýma očima zahlédl, jak se stíhlý tryskáč mihl po obloze takovou rychlostí, že z něj zbyla skoro jen šmouha, a v příštím okamžiku se v jeho stopách rozlehla hromová rána. A o něco později přeletělo stejné letadlo ještě jednou, tentokrát z opačné strany.

V první chvíli Jonas jenom žasl. Ještě nikdy neviděl letadlo tak zblízka, protože létat nad obydlenou plochou bylo proti pravidlům. Čas od času ale přilétaly na přistávací plochu za řekou nákladní letouny se zásobami, a děti pokaždé vyrazily na kole k řece a zaujatě sledovaly vykládání. Prázdná letadla pak znovu odlétala na západ, vždycky pryč od společenství.

To letadlo před rokem bylo ovšem úplně jiné. Žádný těžkopádný břichatý nákladní letoun, ale jednomístný tryskáč se špičatým nosem. Jonas se tehdy zarazil a nejistě se rozhlédl kolem sebe. Dospělí i děti stejně jako on nechali všeho, co právě dělali, a celí zmatení čekali, jak se ta nezvyklá událost vysvětlí.

Pak dostali všichni občané rozkaz, aby šli do nejbližší budovy a nevycházel. Okamžitě, zdůrazňoval chrčivý hlas v amplionech. Kola nechte ležet.

Jonas bez váhání poslušně položil kolo na cestičku za rodinným příbytkem, zaběhl dovnitř a zůstal tam. Byl sám. Oba rodiče byli v práci a sestřička Lily si hrála ve středisku péče o děti, kam chodívala vždycky po škole.

Když se podíval oknem ven, neviděl ani živáčka. Nikde žádný zametač, údržbář nebo roznašeč jídla, kterých bylo jindy touhle dobou všude plno. Jen tu a tam leželo jízdní kolo položené na boku — jednomu se ještě pomalu otáčelo přední kolo.

Tehdy měl strach. Vnímal očekávání, prostupující celým ztichlým společenstvím, a svíral se mu žaludek. Třásl se.

Ale nešlo o nic vážného. Za pár minut to v amplionech znovu zapraskalo a hlas, tentokrát už klidnější a zdaleka ne tak naléhavý, vysvětlil občanům, že si pilot při výcviku popletl navigační instrukce, omylem zatočil špatným směrem a pak se pokoušel vrátit dřív, než jeho chybu někdo zpozoruje.

Netřeba dodávat, že dotyčný pilot bude vyřazen, zakončil hlas hlášení a rozhostilo se ticho. Poslední věta vyzněla trochu ironicky, jako by daná skutečnost hlasatele pobavila, a i Jonas se maličko pousmál, i když věděl, o jak závažnou věc se jedná. Vyřazení představovalo pro produktivního občana zásadní rozhodnutí — byl to strašlivý trest, který se uplatňoval jen v případě neomluvitelného pochybení.

Ani dětem se nepromíjelo, když tohle slovo bezmyšlenkovitě použily při hře jen proto, že kamarád nechytil přihrávkou nebo zakopl při závodě. Jonas to také jednou udělal. Jeho nejlepší kamarád

tehdy udělal z neobratnosti hloupou chybu a jejich družstvo ztratilo bod. „Jsi vyřazený, Ashere!“ zavolal na něj Jonas, načež si ho trenér vzal stranou a krátce, důrazně s ním promluvil. Po zápase se Jonas Asherovi omluvil.

Když teď šlapal podél řeky domů a přemýšlel o strachu, vybavil si onen pocit při přeletu letadla, kdy se mu žaludek skoro hmatatelně sevřel strachy. Rozhodně to bylo něco jiného než teď, když se blížil prosinec. Přemýšlel o slově, kterým by ten pocit popsal nejuvštějněji.

Jonas si na vyjadřování dával pozor. Ne jako jeho kamarád Asher, který mluvil tak rychle, že se mu všechno pletlo dohromady, řadil slova a slovní obraty do spojení, kterým skoro nebylo rozumět, a mnohdy mu z toho vycházely ohromně legrační věci.

S úsměvem si vybavil, jak se Asher jednou ráno vrátil do třídy, pozdě a bez dechu jako vždycky, právě uprostřed zpěvu ranní hymny. Když vlastenecká píseň dozněla a všichni se posadili, Asher jediný zůstal stát, aby přednesl veřejnou omluvu, jak se od něj očekávalo.

„Omlouvám se, že jsem vyrušil své učební společenství,“ sypal ze sebe zadýchaně obvyklou frází omluvy. Instruktor i třída trpělivě čekali, jak jim své zpoždění vysvětlí. Žáci se usmívali, protože Asherových omluv slyšeli už spousty.

„Vyšel jsem z domu včas, ale když jsem jel kolem líhně, pracovní četa právě třídila lososy. Ta podívaná mě natolik zajmula, že jsem úplně zapomněl na čas. Omlouvám se svým spolužákům,“

dokončil Asher obvyklým způsobem. Uhladil si zmuchlanou halenu a posadil se.

„Přijímáme tvoji omluvu, Ashere,“ zarecitovala třída sborem obvyklou odpověď. Řada spolužáků se přitom kousala do rtů, aby se nerozesmáli.

„Přijímám tvoji omluvu, Ashere,“ řekl instruktor. I on se usmíval. „A děkuji ti, protože jsi mi znovu poskytl příležitost k výkladu o jazyce. ‚Zajmula‘ není úplně přesné slovo, když je řeč o lo-
sosech.“ Otočil se a napsal na tabuli slovo „zajmout“. Hned vedle připsal „zaujmout“.

Jonas se při té vzpomínce usmál. Už byl skoro doma. Ještě když ukládal kolo do úzkého přístěnku u dveří, přemítal o přesných významech a došel k závěru, že prosinec je sice na spadnutí, ale slovo „strach“ přece jen nevystihuje, co cítí. Je to příliš silné podstatné jméno.

Na tenhle prosinec čekal už dlouho. A když se teď konečně přiblížil, Jonas z něj neměl strach, spíš byl... dychtivý, to je to pravé. Dychtivě čekal, až přijde. A samozřejmě se těšil. Všechny Jedenáctky se těšily, už proto, že ta událost měla nastat co nevidět.

Ovšem cítil při tom pomyslení i špetku nervozity. Mohlo to přece jen dopadnout všelijak.

Znepokojený, usoudil Jonas nakonec. Tak se cítím.

„Kdo chce dneska začít se sdílením pocitů?“ zeptal se Jonasův otec na závěr večerního jídla.

Byl to jeden z obvyklých rituálů, dělit se večer o pocity z uplynulého dne. Jonas se sestrou Lily se někdy hádali, kdo bude mluvit první. Součástí rituálu byli samozřejmě i rodiče, také oni každý večer popisovali svoje pocity. Ale to byli rodiče, byli dospělí, a tudíž je ani nenapadlo škorpit se a dohadovat o to, kdy přijdou na řadu.

A dneska to nedělal ani Jonas. Pocity, které se v něm svářely toho večera, byly příliš složité. Rád by se o ně podělil, ale i když věděl, že mu rodiče pomůžou se v nich vyznat, nechtělo se mu probírat se svými složitými emocemi jako první.

„Tak povídej, Lily,“ vyzval sestru. Byla mnohem mladší, teprve Sedmička, a samou horlivostí div nespadla ze židle.

„Dneska odpoledne jsem měla hrozný vztek,“ začala Lily. „Byli jsme s naší skupinou na hřišti a přišla tam na návštěvu jiná skupina Sedmiček, jenže oni vůbec nedodržovali pravidla! Jeden z nich — byl to On, ale nevím, jak se jmenoval — pořád předbíhal u skluzavky, i když my ostatní jsme čekali v řadě. Měla jsem na něj hrozný vztek. Udělala jsem z ruky pěst, takhle.“ Zvedla zaťatou pěstičku a ostatní se při tom vzpurném gestu shovívavě pousmáli.

„Co myslíš, proč ta druhá skupina nedodržovala pravidla?“ zeptala se matka.

Lily o tom chvíli přemýšlela a pak zavrtěla hlavou. „Nevím. Chovali se jako... jako...“

„Zvířata?“ navrhl Jonas a zasmál se.

„Přesně tak,“ rozesmála se i Lily. „Jako zvířata.“ Ani on, ani ona přesně nevěděli, co to slovo znamená, ale obvykle se používalo o někom, kdo je nevzdělaný nebo neobratný, zkrátka kdo nezapadá mezi ostatní.

„Odkud byla ta druhá skupina?“ zajímal se otec.

Lily svraštila čelo a snažila se rozpomenout. „Vůdce to říkal, když je na začátku vítal, ale nepamatuju se. Asi jsem nedávala pozor. Byli z nějakého jiného společenství. Odjížděli hrozně brzy a v poledne jedli v autobuse.“

Matka přikývla. „Myslíš, že je možné, že třeba mají jiná pravidla? Takže prostě vůbec nevěděli, jakými pravidly se při hraní řídíte vy?“

Lily pokrčila rameny. Pak přikývla. „Asi jo.“

„Taky jste někdy byli na návštěvě v jiném společenství, ne?“ zeptal se Jonas. „Moje skupina jezdila docela často.“

Lily znovu přikývla. „Jako Šestky jsme strávili celý školní den se Šestkami v jiném společenství.“

„Jak sis tam připadala?“

Lily se zamračila. „Bylo to divné. Protože měli jiné metody. Učili se pravidla, která moje skupina ještě neprobírala, a my si připadali hloupě.“

Otec zaujatě poslouchal. „Představuji si toho chlapce, který se dneska neřídil pravidly, Lily,“ řekl. „Myslíš, že se třeba taky mohl cítit hloupě a divně, protože byl v neznámém prostředí a neznal jeho pravidla?“

Lily se nad tím zamyslela. „Ano,“ přikývla nakonec.

„Je mi ho trochu líto,“ přidal se Jonas, „i když ho vůbec neznám. Je mi líto každého, kdo se ocitne na místě, kde si připadá divně a hloupě.“

„A jak se cítíš teď, Lily?“ zeptal se otec. „Pořád máš vztek?“

„Nejspíš ne,“ prohlásila Lily. „Spíš je mi ho asi trochu líto. A mrzí mě, že jsem udělala tu pěst.“ Usmála se.

Jonas sestřičce úsměv oplatil. Její pocity byly vždycky přímočaré, jednoznačné, a nebylo těžké je vyřešit. Nejspíš na tom byl jako Sedmička úplně stejně.

Zdvořile, i když ne úplně soustředěně si vyslechl, jak otec líčí starosti, které měl toho dne v práci. Jednomu z novodětí se nevedlo dobře. Otcovo zařazení znělo pěstoun. Spolu s ostatními pěstouny měli na starosti tělesné a citové potřeby novodětí v nejranějším věku. Jonas věděl, že je to velice zodpovědná práce, ale jeho samotného moc nezajímala.

„Je to On, nebo Ona?“ zeptala se Lily.

„On,“ odpověděl otec. „Roztomilý hošíček s báječnou povahou. Ale neroste tak rychle, jak by měl, a špatně spí. Zatím ho mám v oddělení zvláštní péče a přikrmujeme ho, ale komise začíná uvažovat o tom, že bychom ho vyřadili.“

„Ale ne,“ ozvala se matka soucitně. „Musíš z toho být strašlivě smutný.“

Jonas a Lily účastně přikyvovali. Vyřadit novodítě bylo vždycky smutné rozhodnutí, protože ani nedostalo příležitost užít si život ve společenství. A přitom neudělalo nic špatného.

Jen ve dvou případech nebylo vyřazení za trest. Vyřazení starých občanů znamenalo příležitost k oslavě dobře a plně prožitého života, a tím druhým bylo vyřazení novodítěte. To ale vždycky provázel pocit, že se možná přece dalo něco udělat, nějak tomu zabránit. Zvláště pěstouni, jako byl otec, takové případy těžce nesli, protože je vnímali jako vlastní selhání. Naštěstí se to stávalo málokdy.

„To ano,“ pokývl otec hlavou, „ale zatím se nevzdávám. Mohl bych požádat komisi o povolení vzít ho sem na noc, kdyby vám to nevadilo. Však víte, co jsou noční pěstouni zač. A tenhle klouček podle mě potřebuje něco lepšího.“

„Ale jistě,“ souhlasila matka a Jonas a Lily přikývli. Už dřív slyšeli, jak si otec stěžuje na noční směnu. Noční pěstounství byla podřadnější práce a přidělovala se těm, kteří neměli na důležitější úkoly v denní směně dost schopností, porozumění nebo zájmu. Většina lidí v noční směně dokonce ani nedostala životního partnera. V mnoha případech jim totiž chyběla schopnost navázat s druhými hlubší vztah, a bez ní těžko mohli vytvořit rodinnou jednotku.

„Třeba bychom si ho mohli nechat,“ ozvala se Lily medovým hláskem a tvářila se přitom jako nevinátko. Jenom to hrála, věděl Jonas. Věděli to i rodiče.

„Lily,“ napomenula ji matka s úsměvem. „Znáš přece pravidla.“

Na každou rodinnou jednotku připadaly dvě děti: jedno ženského a jedno mužského pohlaví. V pravidlech to stálo naprosto jasně.

Lily se zahihňala. „No dobře,“ řekla. „Já myslela, že pro jednou by to třeba šlo.“

* * *

Jako další mluvila o svých pocitech matka. Pracovala na jednom z vedoucích míst v oddělení spravedlnosti a dnes před ní předvedli recidivistu, člověka, který už dřív porušil pravidla a udělal to znovu. Matka byla v prvním případě přesvědčená, že dostal spravedlivý a přiměřený trest, a po jeho skončení se směl vrátit na svoje místo — do své práce, domova i rodinné jednotky. Když ho teď před ni předvedli podruhé, cítila nesmírné zklamání a zlost. A dokonce i výčitky, protože nedokázala změnit jeho přístup k životu.

„Měla jsem také strach, o něj,“ přiznala. „Víte, že třetí šance neexistuje. Je jasně stanoveno, že pokud někdo poruší pravidla potrestí, nezbývá než ho vyřadit.“

Jonas se zachvěl. Věděl, že se takové případy stávají. Dokonce přímo v jeho skupině Jedenáctek byl chlapec, jehož otec byl před léty vyřazen. Nikdo se o tom nikdy nezmínil jediným slovem, tak strašlivá hanba to byla. Jonas si nic podobného nedokázal ani představit.

Lily vstala, došla k matce a pohládila ji po paži.

Otec se naklonil a vzal ji za ruku. Jonas se natáhl pro její druhou dlaň.

Společně ji utěšovali a matka se brzy usmála, poděkovala jim a tiše dodala, že se už cítí mnohem lépe.

Rodinný rituál pokračoval. „Jonasi?“ obrátil se na něj otec. „Jsi dneska poslední.“

Jonas si vzdychl. Dnes večer by byl skoro radši, kdyby si mohl nechat pocity pro sebe. Ale to bylo samozřejmě proti pravidlům.

„Připadám si znepokojený,“ přiznal. Byl rád, že nakonec připadl na tohle výstižné slovo.

„Pročpak, synku?“ Otec se na něj starostlivě zadíval.

„Já vím, že není důvod dělat si starosti,“ vysvětloval Jonas, „a že si tím prošel každý dospělý. Třeba ty, otče, a ty, matko. Ale přesto mě ten obřad znepokojuje. A už je skoro prosinec.“

Lily zvedla hlavu, oči navrch hlavy. „Obřad Dvanáctek,“ zašeptala obdivně. I ty nejmenší děti, mladší, než byla ona, dobře věděly, že jednou čeká i je.

„Jsem rád, žes nám pověděl o svých pocitech,“ řekl otec.

„Lily,“ pokynula matka dcerce. „Běž se převléknout na noc. My s otcem tu ještě chvíli zůstaneme a promluvíme si s Jonasem.“

Lily vzdychla, ale poslušně sklouzla ze židle. „V soukromí?“ zeptala se.

Matka přikývla. „Ano,“ řekla. „Tohle bude soukromý hovor mezi námi a Jonasem.“